

bygget, som Lunds, af Sandsteensquadre — en i flere Dele af nyere Arkitekter forfattet og „ilde medhandlet Levning af et Jetteværk fra en konstigere Bygningstid“; (1132—1150) S. 248—261; Betragtningerne over de saakaldte Halvors-Grave, S. 331. o. s. v. Anm. notes til at afbryde, og bemærker: at Rummet her ikke har tilladt meer, end at henlede Opmærksomheden paa et Skrift, hvis alfabetafiske Register vil være nok, for at vise Indholdets Mangfoldighed. Da Forfatteren, som i de sidste to Aar meget har sysselsat sig med at aftegne og beskrive ældre danske Kirker og andre Bygningsværker i Skaane*), har givet Haab om, baade at udgive disse Arbejder, og at ville foretage en arkitektonisk og antiquarisk Reise i Danmark: maae vi slutte med Ønsket, at han ret snart maatte finde Leilighed til at udføre begge disse Forsætter, og bl. a. meddele os sine arkitektoniske Bemærkninger og Beskrivelser over vore mærkværdige Landsbykirker fra Middelalderen.

15. Den danske Stat, eller Kongeriget Danmark med tilhørende Bilande, samt Hertugdømmerne Slesvig, Holsten og Lauenborg, betragtet geographisk og statistisk, især fra et militairt Standpunkt, af August Baggesen, Captain i Generalstaben. Kiøbenhavn. 1840. XXIV. 494 S. 4to ell. Imper. Svo.

Endskiondt det danske Riges Statistik, fra Regjeringens Side, forholdsvis meget sildigere er stienet Opmærksomhed ved Tilvejebringelsen af officielle Materialier og Bidrag, end i

*) Han har bl. a. 1840 optaget nøiagtige Grundtegninger og Profiler af samtlige Etager i den endnu vel bevarede, hoist interessante Herregaardsbygning fra Slutn. af 15de Aarh., bekendt under Navn af Glimminge faste Steenhuus; hvorom jvf. Histor. Tidsskr. I. p. 217—26. En Fortieneste mere af Hr. Prof. Brunius er, at han har formaact den nærværende Eier til at love det seldne Monument's Restauration og Bevaring.

Sverrige, hvor allerede 1748 et eget statistisk Regierings-Bureau (det saakaldte Tabel-Verk) blev indrettet, og herfra en Samling af gode statistiske Tabeller udgivet 1829: saa har derimod i Danmark et modsat Forhold fundet Sted i den statistiske Literatur, der langt tidligere her, end i Sverrige har fundet private Bearbejdere. Allerede henimod 200 Aar gammel er Arent Bernthsens bekjendte Bog „Danmarks og Norges frugtbare Herlighed“; og skjøndt dens geographiske Beskrivelse over begge Riger i vore Dage ikke betyder noget, og det statistiske Indhold fornemmelig kun gaaer ud paa de ældre landoekonomiske og cammeralistiske Forhold: saa er det netop denne Omstændighed, der har givet Bogen en historisk Værdi, som aldrig vil tabe sig. Endskjøndt paa en anden Maade, kan det samme vel ogsaa siges om „Danmarks og Norges geistlige og verdslige Stat“, hvori vor udbødelige Holberg, der havde den sjældne Evne, med sin rige komiske Genius at forene en udtømmelig Virksomhed som prosaisk Forfatter, allerede 1720 udfæstede en politisk og statistisk Skildring af den danske Stat, hvor vist nok en Mængde statistiske Data i deres Detail ere forbigaaede; men ikke saa historiske Materialier bevarede for en kommende Tid. Dette gielder i endnu langt høiere Grad om „den Danske Atlas“ (1763—81), hvis Mangler og Savn naturligtvis maa forøges, eller træde mere synlige frem, jo ældre Bærket bliver; men hvis Fortieneste bedst skjønes deraf, at det endnu bestandigen er en meget læst og en uundværlig Bog. Allerede noget tidligere (1759) havde dette Bærks første Ophavsmand, E. Pontoppidan, i sit bekjendte Skrift „Danmarks oekonomiske Balance“ meddeelt det første, paa factiske Data grundede Bidrag til den Danske Industries og Handels Statistik; og fandt i de følgende Decennier en og anden Efterfølger. Et mere almindeligt statistisk Værk, efter en temmelig udførlig og ret heldig Plan, var A. Schyttes „Danmarks naturlige og politiske Forfatning“, hvoraf 1ste Deel udkom 1777. Naar vi ogsaa her savne mange for Statistiken uundværlige Talangivelser, kunne vi dog ei andet, end beklage, at en alt for tidlig Død hindrede den aandrige og talentfulde Forfatter ogsaa fra at fuldføre dette Arbejde. Mod Slutningen

af Aarhundrebet begyndte J. Thaarup sin utrættelige statistiske Virksomhed, ved tre forskjellige Bearbejdelser af den danske Statskundskab, efter nyere Grundsætninger (1790 og 94, 1812 og 1825); og omtrent samtidigen med det første af disse Arbejder (1793) udkom 1ste Deel af J. F. W. Schlegels statistiske Beskrivelse over den danske Stat; imedens den svenske Literatur ikke har noget almindeligt statistisk Skrift over dette Rige at fremvise, førend P. A. Granbergs korte og i flere Henseender ufuldstændige: "Utkast till en svensk Statistik" 1816.

De hidtil opregnede almindelige danske statistiske Arbejdere, som Enhver endog blot af deres Alder vil kunne vide, nu blot at betragte som ældre, historiske Materialier. Det nyeste Thaarupske Værk (fra 1825) er det eneste, der endnu har nogen almindelig practisk Brugbarhed tilbage; men det har, iblandt andre, ogsaa det væsentlige Savn: at Bogen er kommen for tidligt — med andre Ord, at Forf. ikke kunde benytte hvad der hidtil er udkommet af det officielle Tabelværk („Statistisk Tabelværk, udgivet af den dertil allernaadigst anordnede Commission.“ 1ste Hefte. Folkemængden. 1835; 2det Hefte. Hartkornet, og Jorbeiendommenes Fordeling. 1837. 3die Hefte. Handel og Skibsfart. 1840.) Fra dette Værk er det først, at en egentlig, numerisk begrundet Statistik over Danmark kan tage sin Begyndelse. Man har seet af de i kritiske Tidsskrifter indførte Anmeldelser af Tabelværket, hvor let det falder, paa denne Grundvold at bygge videre; eller af Tabellerne at udbrage og sammenstille de interessanteste statistiske Kiendsgierninger, Resultater og Reflexioner. Værkets Udførelse er overhovedet saa fortrinlig, at det, fortsat i samme Art og efter samme Scala, vil kunne hæve den danske Statistik til samme Høide, som denne Videnskab f. Ex. har opnaaet i Frankrige og flere Lande, hvor den allerede længe har kunnet opfylde Tidens Fordring. Man maa i øvrigt ikke tænke sig Statistiken som en Disciplin, der kun er sammensat af Tal og Tabeller. Det er af disses Skelet, naar det benyttes med Aand og politisk Talent, at den videnskabelige Statslære opfører en Bygning, som for Statsoeconomen, den practiske Statsmand, og den tænkende Historiker, er lige uundværlig. Men, for at ikke en saadan

Bygning allerede efter et Par Decenniers Forløb skal være ubrugelig og forældet, er det uundgaaelig nødvendigt, at den statistiske Haandbog, der skal meddele baade det aandelige og numeriske Resultat og Overblik af hele Stoffet og alle Statskræfter, maa anlægges efter en saa noie giennemtænk og rationel Plan, med en saa udtømmende Benyttelse og et saa kritisk og concentrerende Udvalg af Materialierne, at et saadant statistisk Værk ikke allene beholder en ulige længere Brugbarhed, (med den blotte Trang til de fornødne nyere Suppleringer) men endog aldrig taber sit historiske Værd.

Forfatteren af det ovenansførte geographisk-statistiske Arbejde, hvilket vi her kun have til Hensigt at nævne, har sat sig et tredobbelt Maal, i det han baade vilde give en geographisk og statistisk Fremstilling af den danske Stat, i dens nærværende Tilstand, og derhos nærmest give den fra et militært Standpunkt — i det mindste den geographiske Skildring; da en almindelig og videnskabelig Statistik dog egentlig ikke lader sig indrette anderledes for dette, end for ethvert andet Standpunkt. En Folge af den sidste Bestaaffenhed er endnu bleven den, at adskillige historiske og historisk-topographiske Noticer ere indflydte i Bogens geographiske Deel, som i flere Henseender give den forøget Interesse. Unegtelig har Forf. ved dette omfattende Maal ikke allene betydeligt forøget sit Arbejde, og dets Banskælighed, tilligemed de enkelte Gienstande for Værkets Indhold; men ogsaa Synspunkterne, fra hvilke man vil stille de Fordringer, som kunne gøres til Bogen. Man har ogsaa seet, at den meget snart efter at være udkommet, blev angrebet, som et i „mange Henseender mislykket“ Arbejde*); uden nogen Erkiendelse af hvad den, som statistisk-geographisk Haandbog, virkelig præsterer. Om Plan og System for dette Slags Værker lader der sig meget og længe stride; og man kan bl. a. gøre den Bemærkning, at nyere Statistikere, ved at ville gøre deres Plan alt for kunstlig, undertiden staae meget tilbage i Klarhed og let Overskuelighed for

*) Fædrelandet. No. 494. 501. Forfatterens Svar „til Publicum“ udkom som Følgeblad til No. 514.

de Vædre. Men ikke mindre vist bliver det, at det er uendeligt lettere at opbage og fremstille Manglerne ved et Værk af den Natur, som Capitain Baggesens, end fra Grunden af at producere et bedre. Saalænge dette ikke er skeet, vil man med Erkiendtlighed for den trolige Flid og Møie, her ikke er sparet, benytte en Bog, som — i hvad der end ved enkelte Partier kan udsættes eller rettes — er, og formodentlig en Tid lang vil blive, den brugbarste Oversigt og samlede Veiledning i almindelig dansk Statistik, Geographie og Terrainbeskrivelse, vor Literatur besidder.

---

16. Actstykker, for største Delen hidtil utrykte, til Oplysning især af Danmarks indre Forhold i ældre Tid: samlede og udgivne af Fyens Stifts litteraire Selskab. Odense 1841. 204 S. 4.

„At Fortidens historiske Levninger ikke altid ere behandlede med fortient Agt og Omhu; og, at derfor mange, som let kunde have været frelst, ere gaaede til Grunde — det har Danmark, saavel som andre Lande, erfaret, og beklager det nu.“ Saaledes begynder Fortalen til dette Skrift; og det er Ord, som enhver Sagkyndig vil underskrive, naar Tillægget „saavel som“ forandres til „meer end noget andet Land.“ At redde de ringe — ja ofte maae vi sige usle Levninger af vor Histories diplomatariske Kilder udenfor Hovedstadens Arkiver, som endnu staae til at redde: er derfor hos os et af de prisværdigste Foretagender i sin Art. Hvor høiligen ogsaa Fyens Land kunde trænge til et saadant, skøndt silbigt Redningsforsøg, beviser bedst denne Samling selv. Hvor indskrænket og ringe er ikke Antallet af de her meddeelte 178 Breve for den hele, tidligt dyrkede, rige og betydende Provinds! — saameget mere, som vi, efter de heldige Forhold, hvorunder Samlingen har kunnet udgives, maae antage, at i det mindste Alt hvad Stædernes Arkiver indeholde (Odense, Svendborg, Alsens, Kierte-